

Geschiedenisonderwijs tegen de horizon van het heden

TESSA LOBBES

Het experiment van Leopold Flam in het Nederlandstalige rijksonderwijs (1955-1969)

Vanaf 1955 tot 1969 was de filosoof en historicus Leopold Flam als rijksinspecteur geschiedenis werkzaam in de Nederlandstalige rijksscholen in België. Zijn existentialistische filosofie en zijn engagement liepen als een rode draad doorheen zijn visie op het geschiedenisonderwijs. Hij wenste het geschiedenisonderwijs te hervormen tot een maatschappelijk relevant en emancipatorisch schoolvak dat de jongeren tot zelfbewuste, democratische en kritische burgers zou opvoeden. Het gangbare geschiedenisonderwijs vond hij onaangepast. Hij liet het officiële rijksleerplan geschiedenis links liggen en werkte zijn eigen experiment uit. Hij verzamelde gelijkgezinde geschiedenisleraren in de redactie van de tijdschriften *Geschiedenis in Onderwijs* en *Clio*.

Leopold Flam werkte samen met deze redactie een geschiedenisonderwijs uit dat volledig gericht was op het begrijpen van de hedendaagse samenleving. Geïnspireerd door het existentialisme en Nietzsche stelde hij dat een zogenaamde antiquarische, conservatieve en historicistische 'verleden-geschiedenis' plaats diende te maken voor het beleven en begrijpen van het heden. Naast het existentialisme liet hij zich voor zijn ontwerp inspireren door de sociaalhistorische geschiedenis van Marc Bloch, de sociale wetenschappen en de kindgerichte pedagogie. In dit kader was hij de eerste naoorlogse geschiedenisinspecteur die een thematische en problematiserende

methode uitwerkte. Elk thema omvatte de geschiedenis vanaf de oudste tijden tot aan de eigen tijd. In thema's zoals 'Van slaaf tot mens' en 'Op weg naar de vrijheid' kwamen de leerlingen in contact met de menselijke strijd voor sociale rechtvaardigheid en individuele vrijheid doorheen de tijd.

De recente geschiedenis en de actuele vraagstukken dienden volgens Leopold Flam voortdurend in de geschiedenislessen aanwezig te zijn. De recente geschiedenis werd tot dan toe, vaak door tijdsgebrek, minder diepgaand onderwezen dan de oudere tijdvakken. De thematische methode, zo betoogde de inspecteur, maakte het nu mogelijk om het jongste verleden in elk leerjaar aanwezig te stellen. Flams aandacht voor het heden ging echter verder en hield ook een actualisering van het verleden in. Zijn pleidooi om louter de nog actuele historische sporen uit de oudere tijdvakken te behouden, was in deze periode uitzonderlijk. Hij beschouwde het heden eveneens als een belangrijk didactisch instrument, aangezien het heden voor de leerlingen concrete en herkenbare leerstof zou betekenen. De introductie van de geschiedenisles aan de hand van een actuele problematiek zou het begrijpen van het meer 'abstracte' en 'vreemde' verleden vergemakkelijken. In het leerboek *Sprekend Verleden* resulteerde deze zoektocht naar het herkenbare en actuele verleden soms in een moraliserende omgang met het 'verkeerde' en onherkenbare verleden.

Leopold Flams experiment paste binnen bredere Europese en Amerikaanse evoluties van het geschiedenisonderwijs waarin over belang en het statuut van de recente geschiedenis en de actualiteit, over een toenadering tot de sociale wetenschappen

– al dan niet geïntegreerd in het vak *social studies* – en over de ontwikkeling van een thematische methode werd nagedacht. Meer dan tien jaar voor de introductie van het nieuwe vak maatschappelijke vorming, waarin geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en actuele vraagstukken werden samengebracht, ontwierp Flam een geschiedenisonderwijs dat zich al in de richting van een sociale vorming ontwikkelde, met veel aandacht voor de recente geschiedenis en de actualiteit.

L'enseignement de l'histoire à l'horizon d'aujourd'hui

TESSA LOBBES

Le modèle de Leopold Flam dans l'enseignement officiel néerlandophone (1955-1969)

De 1955 à 1969, Leopold Flam, philosophe et historien, a travaillé comme inspecteur d'histoire dans le réseau de l'enseignement officiel néerlandophone. Sa philosophie existentialiste et son engagement ont constitué le fil rouge de sa vision de l'enseignement de l'histoire. Il souhaitait réformer cet enseignement pour le transformer en une discipline émancipatrice et socialement significative qui ferait des jeunes des citoyens critiques, conscientisés et démocrates. Considérant l'enseignement habituel de l'histoire comme inapproprié, il a mis de côté le programme officiel et élaboré son propre modèle, réunissant des professeurs partageant ses vues au sein de la rédaction des revues *Geschiedenis in Onderwijs* et *Clio*.

Avec cette équipe, Flam a élaboré un enseignement entièrement tourné vers la compréhension de la société contemporaine. Inspiré par l'existentialisme et par Nietzsche,

il estimait qu'une approche du passé archaïque, conservatrice et strictement historique devait céder la place à une vision et une compréhension du présent. Outre l'existentialisme, Flam se laissait inspirer pour son objet par l'histoire sociale de Marc Bloch, les sciences sociales et la pédagogie axée vers l'enfant. Dans ce cadre, il a été le premier inspecteur d'histoire de l'après-guerre à développer une méthode thématique axée sur la problématique. Chaque thème englobait l'histoire depuis les périodes les plus anciennes jusqu'à l'époque contemporaine. À travers des thèmes tels "De l'esclave à l'humain" et "En route vers la liberté", les élèves entraient en contact avec les luttes en faveur de la justice sociale et de la liberté individuelle au fil du temps.

L'histoire récente et les questions actuelles devaient, aux yeux de Flam, être constamment présentes dans les cours. L'histoire récente était alors souvent enseignée de manière moins approfondie que les périodes les plus anciennes, souvent par manque de temps. La méthode thématique, estimait l'inspecteur, permettait de faire en sorte que le passé le plus récent soit présent chaque année de l'enseignement. Mais son intérêt pour le présent allait plus loin et comprenait également une actualisation du passé. Son plaidoyer pour ne conserver que les traces historiques encore actuelles des périodes les plus anciennes était exceptionnel pour l'époque. Il considérait également le présent comme un important instrument didactique, cette période constituant une matière concrète et reconnaissable par les élèves. L'introduction du cours d'histoire sur base d'une problématique immédiatement contemporaine permettrait une compréhension plus aisée d'un passé "abstrait" et "étranger". Dans le manuel

Sprekend Verleden ("Un passé parlant"), cette quête d'un passé actualisé et reconnaissable a débouché sur une approche parfois moralisatrice d'un passé "fautif" et méconnaissable.

Le modèle de Flam s'inscrit dans de plus larges évolutions américaines et européennes de l'enseignement historique où l'on réfléchissait à l'importance et au statut de l'histoire récente et de l'actualité, à un rapprochement vers les sciences sociales – intégrées ou non dans le domaine des *social studies* – et au développement d'une méthode thématique. Plus de dix ans avant l'introduction de la nouvelle discipline de formation sociale, réunissant l'histoire, la géographie, la biologie et des questions actuelles, Flam a conçu un enseignement qui s'orientait déjà vers une formation sociale avec une nette attention portée à l'histoire récente et l'actualité.

The teaching of history focused on the present day

TESSA LOBBES

The example of Leopold Flam in the Dutch-language official education system of Belgium (1955-1969)

From 1955 to 1969, the philosopher and historian Leopold Flam worked as a state inspector of History in the Dutch-language official education system in Belgium. His existentialist philosophy and commitment provided the core of his vision of the teaching of History, leading him to seek to reform it in order to make it an emancipatory and socially significant discipline which would form young people into self-aware, critical, and democratic citizens. As he regarded the established models for the teaching of

History as inappropriate, he put the official programme to one side, creating instead his own model, and bringing together a number of like-minded History teachers within the editorial board of the reviews *Geschiedenis en Onderwijs* and *Clio*.

Working with this team, Flam developed his own teaching of History, directed exclusively towards an understanding of contemporary society. Inspired by existentialism and by Nietzsche, he believed that the history of an archaic past, dominated by a conservationist and historic mentality, must be replaced by a vision and understanding of the present. In order to achieve this, Flam was inspired not only by existentialism, but also by the social history of Bloch, by the social sciences, and by child-oriented pedagogy. In this context, he was the first History inspector of the post-war era to develop a method focused on the investigation of thematic questions. Each of these themes incorporated the full chronological span of history, ranging from the most ancient periods to the contemporary era. Thus, through themes such as 'From the slave to the human' and 'The march towards liberty', pupils were made familiar with struggles in favour of social justice and individual liberty over the course of history.

Recent history and present-day questions must, in Flam's opinion, be constantly present in History courses. At that time, recent history was often dealt with in a less substantial way in teaching than was the history of more distant periods, frequently because of a lack of time. But, in Flam's view, his thematic method made it possible that the history of the most recent past would be present in each year of education. His concern for the present, however, went further, and incorporated also

the goal of transforming the past in the light of the present day. His belief that only those elements of the distant past which contributed to the present day should be preserved was exceptional by the standards of his time. For him, the present was an important didactic tool, constituting a concrete and recognizable subject for the pupils. Thus, the introduction of History courses based on present-day problems would enable a more ready comprehension of an otherwise “abstract” and “foreign” past. In the school text-book *Sprekend Verleden* (A Speaking Past), this quest for a recognizable past relevant to the present day led him to adopt a sometimes moralizing approach to what became consequently a rather misleading and caricatured presentation of the past.

Flam’s model of History teaching formed part of wider American and European evolutions in the teaching of History, which stressed the importance of recent history and the present day, encouraged a rapprochement with the social sciences – be they integrated or not within the field of “social studies” – and the development of a more thematic method. Thus, more than ten years before the introduction of the new discipline of “social formation”, incorporating History, Geography, Biology and contemporary questions, Flam had created a teaching of History which was already oriented towards social formation with a clear focus on recent history and the present-day reality.